

LIBRIS

We know
books

Coordonatori:
IOAN LAZA
FLORIN ARDELEAN

**EVOLUȚIA MASS-MEDIA LOCALE
ÎN POSTCOMUNISM: PROIECTE,
ÎMPLINIRI, PERSPECTIVE**

t...
TRITONIC
Tritonic Books

BUCUREȘTI - 2021

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	9
MARIAN PETCU, AURELIA PERȘINARU Presă locală și regională din România – mituri și realități.....	13
BOGDAN OPREA Particularități ale liberalizării publicațiilor periodice din România: rețeaua <i>Adevărul de seară</i>	35
GEORGETA STEPANOV Modelul de relaționare a presei locale cu puterea și cu societatea.....	57
FLORIN ARDELEAN Presă din Bihor – demarajul din 1990 și recrutarea resursei umane.....	71
CARMEN IONESCU Fluxul Știri Locale <i>Rador</i> , o sinteză a jurnalismului posturilor regionale ale <i>Radio România</i>	87
LUCIAN-VASILE SZABO Mass-media și Revoluția în 1989–1990 la Timișoara.....	97
EVA IOVA-ȘIMON Repere identitare în periodical <i>Foaia românească</i>	111
MARIANA TACU Digitalizarea presei locale: tendințe și perspective.....	119
CĂTĂLIN NEGOIȚĂ Radu Macovei, un jurnalist în vremea struțo-cămilei.....	131

IRINA POP

Tendențe generale în dinamica presei scrise din Bihor în ultimii ani și influența lor asupra interesului pentru studiile de jurnalism 2010-2021.....147

MIHAIL GUZUN

Presa locală din Republica Moldova la început de mileniu: fără presiune ideologică, dar și fără ...bani.....163

MIHAELA ALBU

30 de ani de presă culturală în Oltenia.....175

MIHAI LESCU

Omul *Cuvânt*-ului.....187

GABRIEL MOISA, CRISTIAN CULICIU

Producția editorială și publicistică a Muzeului Țării Crișurilor în perioada postcomunistă.....207

FLORIN EMIL BUDEA

Genul ironic în presa orădeană de după 1989. Pamfletul – istorie și consecințe (schiță de gen).....215

DELIA DUMINICĂ

Practici jurnalistice în mass-media locale din Argeș.....235

DAN ANGHELESCU

Carmina Balcanica – o revistă multiculturală în postcomunism.....243

ECATERINA DELEU

Revista *Natura*: evoluții și particularități.....257

GEORGIANA DRĂGHICI (POPESCU)

Aspecte privind social-media și managementul reputației online.....275

MARCEL TOLCEA

22 decembrie 1989, prima zi de presă liberă la Timișoara (O amintire).....293

VITALIE GUȚU

Presa locală specializată din Republica Moldova: profil, politică editorială, strategii de dezvoltare.....303

CARMEN NICOLESCU

Curierul zilei – un cotidian argeșean de marcă.....313

ALEXANDRU LUPAȘCU-BOHANȚOV

Poetica docudramei în audiovizualul din postcomunism.....321

RADU CARP

Publicații ale comunităților de români din diaspora. Cazul
Foaia românească din Ungaria.....333

VICTORIA BULICANU

Mass-media locală și regională – instrument pentru
construirea democrației participative.....339

CARMEN UNGUR BREHOI

Paradigme editoriale în presa locală: de la atașamente
politice la viziuni pragmatice. Studiu de caz: cotidienele
Crișana și *Jurnal bihorean*.....349

MARIANA TOACĂ

Presa locală din Republica Moldova în cei 30 de ani de
independență.....359

ION ZAINEA

Un proiect laudabil, cu realizări modeste: *Revista* (orădeană)
de istorie contemporană. În memoriam Corneliu Crăciun.....367

IOANA-ALEXANDRA RĂDUCA (GECUI)

Dispariția rețelelor de televiziune locale din România –
impactul social media în compromisul cu deontologia
profesională.....383

GHEORGHE GORUN

Renașterea libertății – un săptămânal cu apariție efemeră.....393

ANTONIO FAUR

Considerații referitoare la structurarea colectivelor
redacționale ale celei de-a doua serii a revistei
Cele trei Crișuri (1990–2000).....417

TRAIAN BRĂȚIANU

Publicații dobrogene postcomuniste.....425

LUDMILA RUSNAC

Ziarul regional *Cuvântul*: evoluția și declinul unui destin
asumat.....439

IULIAN BITOLEANU

Teleormanul cultural – aspirație și inspirație?.....451

MARA GEORGIA LIXANDRU

Revitalizarea brandurilor românești cu vechime în
mass-media în postcomunism.....461

MIHAI D. DRECIN

Din istoria presei românești postdecembriste din Bihor.
Sudiu de caz: săptămânalul *Crișana plus*.....477

IOAN DAVID

Teodora Smolean – portret de excelență în presa de limba
română din Serbia.....489

ANARELA CHIȘ

Presa universitară orădeană în postcomunism: Studiu de caz
– periodicul *Impact*.....499

ADINA BAYA

Cum scrie presa locală timișoreană despre migranți? Practici
jurnalistice și cadre mediatice.....509

ȘTEFAN ȘUTEU

Un proiect necesar: indexarea publicațiilor periodice
religioase românești (1839–2019), literele A-C.....529

DOREL OCTAVIAN RUSU

Legea românească la o sută de ani de la apariție (1921–2021).....539

IOAN LAZA

Efemeride bihorene postdecembriste. Studiu de caz: revista
Zodii în cumpănă.....567

PRESA LOCALĂ ȘI REGIONALĂ DIN ROMÂNIA – MITURI ȘI REALITĂȚI

Marian PETCU*
Aurelia PERȘINARU**

Cuvinte-cheie: *jurnalism, media locale, România, postcomunism, presă*

Introducere

Ce este presa locală și / sau regională? Acest produs editorial *de proximitate geografică* a primit multe definiții, însă nu am întâlnit niciuna mulțumitoare. Logic ar fi să privim localul ca fiind spațiul dintre național și regional, pe cale de consecință, regionalul este superior localului, dar inferior naționalului¹. Eticheta „regional” se poate suprapune peste o regiune istorică (provincie), precum Crișana, sau peste un grup de

* Prof. univ. dr., Departamentul de Antropologie culturală și Comunicare, Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București.

** Coordonatoarea Centrul Național ISBN-ISSN-CIP, Biblioteca Națională a României.

¹ Despre evoluția presei în intervalul 1990–1999, vezi Marian Petcu, *Tipologia presei românești*, Editura Institutul European, Iași, 2000. Despre consumul cultural actual vezi – <https://www.culturadata.ro/barometrul-de-consum-cultural-2019-experienta-si-practicile-culturale-de-timp-liber/>, rapoarte de cercetare ale Institutului Național pentru Cercetare și Formare Culturală (INCF), București și SNA – Studiul național de audiență – www.brat.ro.

judete de graniță, așa cum s-a întâmplat în cazul mai multor titluri de periodice difuzate în județele de la granița de Vest a României. De altfel, „Vestul” este un item obsesiv la noi – a se vedea edițiile de Vest ale unor ziare și reviste, universitățile de Vest (Timișoara, Arad, Baia Mare ș.a.m.d.), imprimerii de Vest, ca și când o etichetă ar asigura performanță, calitate, prestigiu. „Presă locală” a mai fost calificativul dat adesea presei *municipale*, îndeosebi atunci când nu a fost editată de o autoritate publică (Bucureștiul nu are un ziar local, reprezentativ, așa cum au alte capitale, spre exemplu).

Relația național – local / regional, în ceea ce privește presa, a fost una ierarhică, de tip jurnalism *de excepție* / jurnalism *de rutină*, deoarece se crede că rareori mari evenimente s-au produs la nivel local / regional. Pe de altă parte, acest tip de relație poate fi privit și ca raport între informația *instituțională* (ceea ce îți oferă diversele instituții publice) și informația, rezultat al *investigației*, adică expresia adevăratului jurnalism. În a doua categorie includem informațiile care presupun îndoiala față de comunicatele oficiale, față de imaginea impusă de autorități ș.a.m.d. Totuși, astfel de etichete sunt adesea în afara realității. O presă de foarte bună calitate am întâlnit, deseori, în județe. Uneori, chiar superioară așa-numitelor periodice naționale.

În monografii, în luări de poziții, presa locală este privită „de sus”, în sensul că ar manifesta o anumită obediență față de deținătorii puterii, chiar complicitate – ceea ce este valabil și la nivel „național”. Pe de altă parte, i se reproșează că o imită pe cea națională și că este dependentă de agențiile naționale de presă. Este adevărat că adesea poate lua forma unei prese „neuroleptice”², în sensul că nu dorește să supere nicio autoritate, prin urmare oferă audienței o viziune optimistă asupra realității. Să nu uităm însă, costurile psihologice ale exercițiului profesional

² Expresia îi aparține lui Andreas Freund, *Journalisme et mésinformation*, Pensée sauvage, Paris, 1991, p. 335. Notă: neuroleptic, medicament prescris în cazul psihozelor, depresiilor, altor afecțiuni. În context, presă cu un conținut pozitiv, optimist, liniștitor.

sunt mai mari la nivel local și regional, prin comparație cu presa așa-zisă centrală!

Dificultățile economice sunt, de asemenea, mai mari la nivel local, îndeosebi în ultima perioadă, ceea ce îi făcea pe raportorii Centrului pentru Jurnalism Independent să afirme că „Topul celor mai loviți a fost deschis de presa locală, deoarece intrarea în starea de urgență și restricțiile de circulație au închis majoritatea micilor afaceri, care și-au tăiat imediat costurile cu publicitatea, și au făcut ca vânzările directe de ziare să scadă aproape de zero. Cum criza economică a afectat afacerile mici, în local, încasările din publicitatea comercială nu și-au revenit încă. Fără presă locală relevantă suntem toți mai săraci. Am văzut asta și atunci când căutam informații în primele zile ale stării de urgență, când presa locală s-a mobilizat exemplar”³.

Presa traversează o perioadă dificilă din mai multe puncte de vedere. Bunăoară, o cercetare recentă a BRAT⁴ indica faptul că în prezent doar 4% din populație mai citește o publicație tipărită, față de 28% în anul 2010; circa 25 % mai citesc o publicație săptămânală, față de 75 %, în 2010.

Internetul a schimbat foarte mult comportamentul de consum cultural – să amintim că 76 % din populația urbană și 69% din cea rurală utilizează Internetul, cei mai mulți utilizatori făcând parte din grupa de vârstă 25–44 ani (45%). 74% dintre cei care apelează la Internet au declarat că acolo citesc știri (la nivel național); 41% caută știri locale pe Internet⁵. El este mass *medium*-ul dominant, după cum dovedesc cele mai multe măsurători de audiență. Potrivit monitorizărilor BRAT/SNA⁶, în anul

³ Centrul pentru Jurnalism Independent (București), raportul „Jurnalismul în 2021: o cursă cu obstacole și cu tot mai puțini câștigători”, redactat de Cristina Lupu, <https://cji.ro/wp-content/uploads/2021/06/Jurnalismul-in-2021.-O-cursa-cu-obstacole-si-cu-tot-mai-putini-castigatori-raport.pdf> – accesat 30.09.2021.

⁴ Vezi www.BRAT.ro

⁵ Eșantion național reprezentativ, 14-74 ani, utilizatori Internet.

⁶ BRAT/SNA – Biroul Român de Audit Transmedia / Studiul Național de Audiență.

2008 se vindeau 304 milioane exemplare ziare și reviste „naționale” și numai 39 milioane în 2020; presa locală era vândută în 62 milioane exemplare în 2008 și în 7 milioane, în 2020.

Cât privește consumul de presă în județul Bihor (eșan-tion urban, 14–64 ani), procentul cititorilor de ziar local a scăzut de la 21% în 2006, la 6,6 % în 2020, iar procentul celor care citeau ziare naționale a scăzut și el, de la 16% în 2006, la 1,8% în 2020⁷.

Dar să vedem cum a evoluat presa locală/regională din țara noastră, în postcomunism⁸ din punct de vedere statistic.

Ce spun statisticile?

Pentru intervalul 1990–2019, baza de date a Centrului Național ISBN-ISSN-CIP din Biblioteca Națională a României a fost „interogată” de mai multe ori, principala căutare fiind cea legată de Clasificare Zecimală Universală (CZU)⁹ / teritoriu / perioadă. Am ținut cont de împărțirea României în zone de dezvoltare socio-economică¹⁰, zone care corespund într-o anumită măsură provinciilor istorice.

⁷ Studiul SNA FOCUS, www.brat.ro.

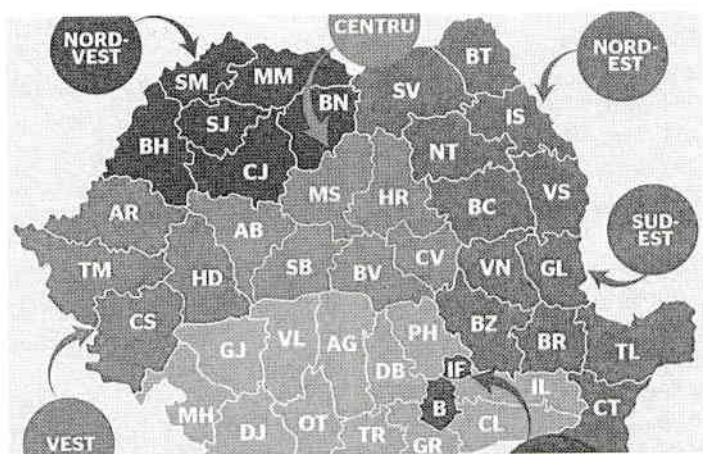
⁸ Unele informații pot fi regăsite și în volumele Marian Petcu, coord., *Mass media din România, după 30 de ani*, Tritonic, București, 2020; Ioan Laza, Florin Ardelean, coord., *Trei decenii de jurnalism (1990–2019): proiecte, realizări, restanțe*, Tritonic, București, 2020.

⁹ Clasificarea Zecimală Universală (CZU) este o distribuire a documentelor din biblioteci, în funcție de conținut / subiectele pe care le tratează și cuprinde zece clase, care se împart, la rândul lor, în alte (sub) diviziuni – Vezi https://ro.wikipedia.org/wiki/Clasificarea_Zecimala_Universala.

¹⁰ Regiunea *Nord-Est* cuprinde județele: Botoșani, Suceava, Iași, Neamț, Bacău, Vaslui; Regiunea *Sud-Est*: Vrancea, Galați, Buzău, Brăila, Tulcea, Constanța; Regiunea *Sud*: Argeș, Prahova, Dâmbovița, Ialomița, Călărași, Giurgiu, Teleorman; Regiunea *Sud-Vest*: Dolj, Gorj, Vâlcea, Mehedinți, Olt; Regiunea *Vest*: Timiș, Arad, Hunedoara, Caraș-Severin; Regiunea *Nord-Vest*: Bihor, Cluj, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Satu Mare; Regiunea *Centru*: Alba, Mureș, Harghita, Covasna, Brașov, Sibiu; Regiunea *București*, inclusiv Ilfov.

În intervalul amintit au fost fondate 30.245 de titluri de publicații periodice, la nivelul întregii țări, acestea fiind distribuite după cum urmează:

Rang	Regiune	Titluri
I:	București + Ilfov	9.932
II:	Nord-Est (Moldova)	3.978
III:	Nord-Vest (Crișana)	3.635
IV:	Sud-Est	2.751
V:	Centru	2.577
VI:	Vest (Banat)	2.479
VII:	Sud (Muntenia)	2.452
VIII:	Sud-Vest (Oltenia)	2.441.

Din statisticile accesibile în acest moment rezultă că Moldova (Nord-Est) a înregistrat cele mai multe publicații seriale, în perioada de referință, apoi Crișana (Nord-Vest), Sud-Estul, Regiunea Centru ș.a.m.d. Capitala rămâne principalul editor de presă din România, cu o pondere de circa 33% din total publicații.

În ceea ce privește ritmul fondării de ziare și reviste, reținem că cele mai multe au apărut în perioada 2010–2019, primii fiind editorii din București și Ilfov, cu 3.338 titluri, urmați de Nord-Est cu 2.172 titluri, Nord-Vest cu 1.527 titluri ș.a.m.d. Spre exemplificare, gazdele noastre bihorene, parte a Regiunii Nord-Vest (Crișana) trebuie să știe că în prima decadă (1990–1999) aici au fost fondate 825 titluri, în a doua (2000–2009) alte 1.283 titluri, iar în a treia (2010–2019), alte 1.527 titluri.

Distribuind populația de publicații seriale în funcție de unele clase și regiuni, obținem ierarhiile de mai jos.

Clasa

Civilizație. Cultură: 1.908.

- 109 Sud
- 158 Sud-Est
- 168 Sud-Vest
- 200 Vest
- 204 Centru
- 231 Nord-Vest
- 294 Nord-Est
- 544 București și Ilfov

Clasa

Religie. Teologie: 897.

- 57 Sud-Est
- 74 Sud
- 75 Sud-Vest
- 87 Centru
- 108 Vest
- 183 București și Ilfov
- 178 Nord-Est
- 135 Nord-Vest

Clasa

Minorități: 128.

- 6 Sud-Vest
- 8 Sud
- 9 Nord-Est
- 10 Nord-Vest
- 13 Centru
- 12 Vest
- 15 Sud-Est
- 55 București+ Ilfov

Clasa

Științe sociale: 57.

- 3 București+ Ilfov
- 4 Vest
- 6 Sud-Vest
- 6 Sud-Est
- 7 Nord-Est
- 8 Centru
- 10 Nord-Vest
- 13 Sud

Clasa

Armata: 167.

3 Sud-Est
3 Nord-Est
4 Nord-Vest
5 Sud
7 Vest
7 Sud-Vest
18 Centru
120 București+Ilfov

Clasa

*Drept, Legislație,
Jurisprudență: 694.*

19 Sud-Vest
32 Sud
38 Vest
40 Nord-Est
43 Nord-Vest
43 Sud-Est
62 Centru
417 București+Ilfov

Clasa

*Învățământ, Educație,
Publicații școlare: 9.795.*

621 Vest
705 Centru
874 București+Ilfov
1.211 Nord-Vest
1.269 Sud
1.293 Sud-Vest
1.587 Sud-Est
2.235 Nord-Est

Clasa

Asistență socială. Asigurări: 76.

2 Sud-Vest
2 Nord-Est
4 Vest
4 Sud-Est
6 Centru
6 Sud
7 Nord-Vest
45 București+Ilfov

Clasa

Administrație publică: 12.

0 Centru
0 Vest
0 Sud-Est
0 Nord-Est
1 Sud
3 Sud-Vest
4 Nord-Vest
4 București+Ilfov

Clasa

*Monografii / publicații cu
informații locale: 2.446.*

211 Nord-Est
223 Sud-Vest
261 Sud-Est
327 Vest
337 București+Ilfov
354 Nord-Vest
360 Sud
373 Centru

Clasa

Statistică, Demografie, Sociologie: 623.

12 Sud-Est

14 Sud

20 Sud-Vest

25 Centru

30 Nord-Vest

40 Vest

53 Nord-Est

429 București+Ilfov

Clasa

Politica. Publicații ale partidelor: 690.

29 Sud-Vest

30 Sud-Est

34 Vest

41 Nord-Est

51 Centru

67 Nord-Vest

115 Sud

323 București+Ilfov

Câteva comentarii, din partea specialiștilor care gestionează *Depozitul legal național* se impun: toate datele au fost extrase din Registrul Național ISSN¹¹; au fost efectuate căutări combinate, pe diverse valori ale CZU; Clasa Minorități – se referă la orice tip de minorități, nu numai la minoritățile naționale; publicațiile de Drept pot avea valori mai mari în regiunile cu centre universitare importante; publicațiile armatei și cele pe teme militare sunt mai numeroase în zonele în care există școli militare sau baze militare. Publicațiile din categoria „Învățământ” sunt, în majoritatea lor, din mediul școlar preuniversitar, fiind mai numeroase în zonele în care există o editură specializată în publicații școlare. Numărul lor mare se explică și prin interesul cadrelor didactice de a obține punctaje mai mari la examenele de evaluare, titularizare etc. Revistele școlare sunt, în general, realizate de un singur cadru didactic (fără colectiv redacțional), având o durată de apariție foarte scurtă. Tot în această categorie intră și publicațiile rezultate în urma unor conferințe, programe/proiecte școlare – acestea conțin lucrările prezentate /transmise la redacție de participanți. Publicațiile cu informații locale apar cu precădere în perioadele electorale și dispar imediat după alegeri. Publicațiile comunelor, orașelor mici apar în format tradițional (tipărite, pe suport hârtie) și combină informațiile de interes cetățenesc, cu cele referitoare la activitatea de partid

¹¹ ISSN – International Standard Serial Number.

de la nivelul localității. Publicațiile cu informații de interes local din marile orașe sau cele regionale s-au transformat în *site-uri* de știri. Unele păstrează și varianta tipărită, altele apar exclusiv *online*. În context, *publicații*, *publicații seriale*, *publicații periodice*, *ziare și reviste* au fost privite ca aparținând aceleiași grupe de tipărituri, chiar dacă unele sunt producții jurnalistice ori imprimate ocazionale cu profiluri de tip relații publice, propagandă, conținuturi pentru satisfacerea „exigențelor” de evaluare a diverselor cadre didactice.

Interpretări și contextualizări

Cele trei „valuri” care s-au manifestat în ceea ce privește inițiativa editorială ar fi 1) „explozia” inițială, începutul anului 1990, când, după decenii de interdicții, de limitări ale libertății de expresie foarte mulți cetățeni au început să publice periodice cu cele mai diverse conținuturi; 2) accesul ușor la computere și la programe de editare imagine – text, concomitent cu ieftinirea echipamentelor de multiplicare, fie ele copiatoare ori tipografii digitale; 3) schimbarea criteriilor de evaluare a personalului didactic, în sensul că editarea unei publicații (oricât de modestă) le aduce un punctaj mulțumitor, prin raport cu alte activități din proximitatea celor de tip predare/evaluare – a se vedea în special evoluții de după anul 2000.

Cât privește clasele selectate mai sus, iată alte câteva precizări. Cele circa o mie de periodice religioase sunt explicabile prin aceea că au apărut biserici și așezăminte ale diverselor culte, cele mai multe editând foi parohiale, adică mici publicații care vizează un public restrâns numeric și relativ fidel. Potrivit statisticii oficiale, la 1 ianuarie 2016, în țara noastră existau 27.384 „lăcașuri de cult”¹², distribuite în 14.000 de localități, dintre care 16.403 aparțineau Bisericii Ortodoxe Române, ceea ce ar putea însemna că numărul periodicelor va mai crește.

¹² <https://basilica.ro/date-importante-privind-biserica-si-scoala-in-romania-sunt-16-403-biserici-ortodoxe-si-19-543-scoli/> – accesat 6.10.2021.

Cea mai spectaculoasă evoluție s-a înregistrat în zona periodicelor editate de entități din *Educație* – 9.795 titluri, adică 32,38% din total presă apărută în perioada de referință (1990–2019). Instituțiile de învățământ private, tot mai numeroase, de la nivel grădiniță, la cel postuniversitar au sporit, de asemenea, populația de periodice din zona celor din *Clasa Învățământ, Educație* ș.a.m.d. În România funcționează acum 7.050 unități școlare publice și private, însă există și titluri inițiate de educatoare, de exemplu, astfel încât într-o grădiniță putem avea câteva reviste din această categorie. Iată câteva titluri: *Activități și lucrări din cadrul proiectului educațional județean de creație „Pentru tine, Primăvară” – Festivalul Primăverii / Grădinița cu program prelungit Nr. 24 Iași. – Iași: Stef, 2018 – Anual. ISSN 2601–7202. Sau Albinuțe hărnicuțe: revistă pentru copii, părinți și bunici, Grădinița cu program normal Tarcău; red.: prof. învă. preșcolar Popa Ioana Daniela. – Nr. 1(2015). – Tarcău: Grădinița cu program normal Tarcău, 2015- Anual. ISSN 2457–4295. Ori Albinuțe hărnicuțe: revistă educativă pentru copii, părinți, cadre didactice / Grădinița cu program prelungit Nr. 23 „Step by Step”; coord.: prof. învă. preșc. Rica Rebegea. – Nr. 1 (2018). – Galați: InfoRapArt, 2018- Anual. ISSN 2601–8942.*

Cu tot respectul pentru personalul didactic, aceste producții editoriale nu ar trebui să primească cod ISSN, deoarece parazitează statisticile naționale și pe cele internaționale. Înțelegem dorința profesorilor, a învățătorilor de a derula activități care să le aducă punctaje în evaluările anuale, dar de când au devenit accesibile computerele și copiatoarele, am devenit o țară de editori. Îi învățăm rău pe elevi, că un text cât de cât coerent, cu câteva fotografii furate de pe Internet înseamnă o revistă. Remarca este valabilă și în cazul multor cărți care, de asemenea, nu ar merita să primească ISBN și să facă obiectul tezurării. Prelucrarea lor bibliografică / arhivarea, a făcut să se umple depozitele bibliotecilor publice, iar statisticile despre solicitarea acestor categorii de tipărituri (consultare, împrumut) de către cititori indică valori în jur de zero.